

კონცეპტ „ხის“ ლინგვისტურ-პარადიგმული ასპექტები

თოდუა მირანდა
ქეცბაია ნონა

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი. ხე ზოგადი სახელია მრავალწლიანი მცენარეებისა. ძველ ქართულში ხის აღმნიშვნელად გვხვდება ძელი, რომელიც საერთოქართველური ლექსიკური ერთეულია. ხე ხშირად გამოიყენება რთული ფუძის შემადგენელ ნაწილად და გადატანით სხვა მნიშვნელობასაც იძენს. ხე ძალიან საინტერესოა სიმბოლური თვალსაზრისით. მისი სიმბოლო გვხვდება როგორც ქრისტიანულ, ისე წარმართულ სამყაროშიც. საქართველოში ხეთა თაყვანისცემის კვალი ჩანს როგორც ზეპირ გადმოცემებში, ზღაპრებსა თუ ხალხურ ლექს-სიმღერებში, ისე ტოპონიმებსა და ნივთიერი კულტურის ძეგლებში. ხის სიმბოლოს ვარიანტები მრავალია. ყოველი ტიპი ავლენს საკრალური ხის სიმბოლიზმის სხვადასხვა ასპექტს. ხის კულტს გარკვეული ადგილი ეთმობა ქრისტიანული რელიგიის ისტორიულ განვითარებაში. ქრისტიანულ აზროვნებაში სიცოცხლის მარადიულობაც ხეს უკავშირდება. ის მეტაფორაა სამყაროს შექმნისა. სასულიერო პოეზიაში „ცნობადის ხე“ და „სიცოცხლის ხე“ ორივე ქრისტეს გულისხმობს. საინტერესოა ძელის სიმბოლიკაც, რომელსაც უკავშირდება მაცხოვრის ტანჯვა-წამება. მას „ძელი ცხოვრებისა“ ეწოდება, რითაც ხაზგასმულია ჯვრის ცხოველმყოფელი ძალა, რომელმაც კურთხევის მაღლი მოჰფინა წუთისოფელს. ცალკე გამოიყოფა ხის ნაყოფის სიმბოლიკაც, რომელიც ბიბლიასა და სასულიერო მწერლობაში მრავალფეროვნადაა წარმოდგენილი .

საკვანძო სიტყვები: ჰიმნოგრაფია, ხის სიმბოლიკა, სიცოცხლის ხე, სიმბოლიკა, კულტი.

სამყაროს შეცნობა ერთ იწყება. ენა ეროვნული კულტურის შემადგენელი ნაწილი და მის აგებაში მონაწილე ფაქტორია. ენა, კულტურა და აზროვნება განსაზღვრავს და აყალიბებს ეროვნული თვითმყოფადობისა და ეროვნული ხასიათის ფორმირების საკითხსაც. ნაციონალური იდენტობის სპეციფიკური მახასიათებლები ყველაზე მრავალფეროვნებით იდიომატურ ფრაზეოლოგიზმებში აისახება. იდიომატური ფრაზეოლოგიზმები ნებისმიერი ხალხის, მსოფლიოს ენობრივი სურათის მკვეთრ და თვითმყოფად ეროვნულ ნაწილს წარმოადგენს.

იდიომატური გამოთქმა როგორც გერმანულში, ასევე ქართულში, რთული ენობრივი წარმონაქმნია. მის ჩამოყალიბებაში, განვითარებასა და ენაში დამკვიდრებაში დიდი როლი შეასრულა როგორც საერთო, ისე ეროვნული ხასიათის ექსტრალინგვისტურმა და ეთნოლონგვისტურმა ფაქტორებმა.

ხე ზოგადი სახელია მრავალწლიანი მცენარეებისა, რომლებსაც მაგარი ღერო (ტანი) და განშტოებული ვარჯი აქვს. გამოიყენება სამშენებლო მასალის აღმნიშვნელად. ძველ ქართულში ხის აღმნიშვნელად გვხვდება **ძელი**, რომელიც საერთოქართველური ლექსიკური ერთეულია. ქართულ **ძელ**- ძირს კანონზომიერად შესატყვისება მეგრული **ჯა** (<**ჯალ**-) და ლაზური **ჯა** (<**ჯალ**- მჯა და ნჯა ვარიანტები მიღებულია **მ** და **ნ** თანხმოვნების განვითარების შედეგად). ქართულ-ზანური ერთიანობის ხანისათვის აღდგენილია ***ძელ**- არქეტიპი. (ფენრიხი, სარჯველაძე 2000: 623). **ხე** ხშირად გვხვდება რთული ფუძის შემადგენელ ნაწილად: ალვის ხე. კორპის ხე. კურის ხე. **ხე**- ძირისგან არაერთი სახელია მიღებული: ხეგვიმრა, ხეაგური, ხებუჩქი, ხე-ტყე, ხებალახა, ხებესტარი „**«**არაფრის გამკეთებელი კაცი**»** (**«**დიალ.**»**), [ხეწარი, ხეშავი... ხშირად გვხვდება სიტყვა ხე ანდაზებში:](#) „ხემა და ქვამაც იცის დარდიო“; „**ალვის ხე ცამდის ასული, ჭინჭველას წაუქცევია.**“ „**არა შეჯდა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისიო**“; „[ხემა სთქვა: მე ცული ვერას დამაკლებს, შიგ რომ ჩემი გვარისა არ ეჩაროსო;](#)“ [ხე გადატანითი მნიშვნელობითაც გამოიყენება: პირი ხისკენ მიქნია-](#) მოსაბოდიშებელი თქმაა, მსმენელმა რომ თვის თავზე არ მიიღოს ნათქვამი; **ის ხედ იქცა** - გამეშდა; **გადაწყვეტილების ხე /ალტერნატივების ხე** (სოციოლოგიური ტერმინი)- გადაწყვეტილების სხვადასხვა ალტერნატივის გამომსახველი გრაფიკული მეთოდი. **ხე** საინტერესოა სიმბოლური თვალსაზრისითაც. მისი სიმბოლო გვხვდება როგორც ქრისტიანულ, ისე წარმართულ სამყაროშიც. საქართველოში ხეთა თაყვანისცემის კვალი ჩანს როგორც ზეპირ გადმოცემებში, ზღაპრებსა თუ ხალხურ ლექს-სიმღერებში, ისე ტოპონიმებსა და ნივთიერი კულტურის ძეგლებში. ხის სიმბოლიკა და კულტი უძველესია. „იგი თავისი სიმბოლიზმით განუზომელია, რომელიც თავის თავში მოიცავს მთელ სამყაროს. სამყარო მთლიანად ხეა, რომლის ჩრდილქვეშ დასახლდა ხალხი“ (Xavier Leon-Dufour, 1983: 408). ინდური გადმოცემის თანახმად, სამყაროს ცენტრში, უზარმაზარ მთაზე, ხარობდა ნაყოფიერი ხე, რომლის ტოტებქვეშაც მთელ კაცობრიობას შეეძლო თავი მოეყარა. ეს არის ხე-სამყარო. სხვადასხვა ხალხთა კულტურაში მრავალი ხე ითვლებოდა მაგიურად და წმინდად, რასაც საფუძვლად ედო წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ მასში ცხოვრობდნენ ღმერთები და სულები. ჯადოსნურ ზღაპრებში ხეები წარმოგვიდგება როგორც სიკეთის წყარო, საწყისი, სურვილების აღმსრულებელი, ასევე ბოროტი, დემონური ძალები. მრავალრიცხოვანი მითები იუწყებიან გიგანტურ ხეზე, რომელიც ცასა და მიწას აკავშირებს, რომლითაც ზოგიერთი პერსონაჟი ღვთაებას უახლოვდება. „ხის კულტის განვითარების პირველი საფეხურია, რომელიც შეიცავდა ხალხის რწმენას, რომ ხე ან ტყე წარმოდგენილი იყო სულიერ არსებად, რომელსაც შეეძლო ადამიანისთვის ვნება ან სიკეთე მოეტანა. მეორე საფეხურია, როდესაც ხე ან ტყე წინაპართა სულის

სადგომად იქნა მიჩნეული, მესამე საფეხური კი – ხე თავშესაფარია უზენაესი ღვთაებისა“ (ვ. ლომია, 1926 :173). ხის კულტის ფართოდ გავრცელებაზე საქართველოში მიუთითებდნენ ივ. ჯავახიშვილი, ნ. მარი, ვ. ბარდაველიძე. საქართველოში, მთიელთა შორის ხის სალოცავში დარგვა და მისი მოვლა-გახარება ბევრად უფრო მნიშვნელოვან სამსახურად ითვლებოდა, ვიდრე ცხოველის შეწირვა (B. Бардавелидзе:98-99). პროკოპი კესარიელი აღნიშნავდა, რომ მის დროს აფშილ-აფხაზები თაყვანს სცემდნენ ტყეებს, ხეებს, რომლებიც მათ გულუბრყვილო ღვთაებებად მიაჩნდათ (ვ. ლომია, 1926:168). თ. ლუდუშაური, ხის კულტის შესახებ, გერმანელ მეცნიერ-მოგზაურებთან დაცული მასალების განზოგადებით ასკვნის, რომ „ხეების თაყვანისცემა საერთო კავკასიური მოვლენაა“ (თ. ლუდუშაური, 1996: 51).

ქართველებისთვის წმინდა ხეებს შორის გამორჩეული ადგილი ეკავა მუხას, სწორედ ამაზე მიგვითითებს მრავალი ტოპონიმი, რომელიც მას უკავშირდება: რკონი, ჭყონდიდი, ცხრამუხა, მუხრანი, მუხათგვერდი, მუხათწყარო, ქურმუხი და სხვა. სიმღერა „მუმლი მუხასა“ („მამლი მუხასა“) დღემდე ფერხულით სრულდებოდა საქართველოს არაერთ კუთხეში. როგორც ქართველი ფოლკლორისტები მიიჩნევენ, „მუმლი მუხასა“ ზოგადქართული საგაზაფხულო-საწესჩვეულებო სიმღერაა,² რომელიც თავდაპირველად მცენარეული ღვთაების გარდაცვალება-აღდგომის სადიდებელი უნდა ყოფილიყო, შემდგომში მოხდა მისი გადააზრება პატრიოტულ სიმღერად. მუხა იქცა საქართველოს სიმბოლოდ, ხოლო მუმლი-მის მტრად.. ვ. (ბარდაველიძე , 1968: 76)

კოსმიური ხე მითოპოეტური აზროვნების მნიშვნელოვანი სახეა. იგი გვხვდება თითქმის ყველა ხალხთან სხვადასხვა ვარიაციით: „სიცოცხლის ხე“, „ნაყოფიერების ხე“, „ცის ხე“, „შამანის ხე“, „სიკვდილის ხე“, „ბოროტების ხე“ და ა.შ.

ხის სიმბოლოს ვარიანტები საქართველოშიც მრავალია. ყოველი ტიპი ავლენს საკრალური ხის სიმბოლიზმის სხვადასხვა ასპექტს. მაგალითად, სიცოცხლის ციკლის რიტუალებში გამოვლენილია საკრალური ხის შემდეგი ვარიანტები:

1. ხე, რომელიც ირგვება ადამიანის დაბადებისას და დაკავშირებულია ბედ-იღბლის ქალღვთაებასთან, ფუძის მფარველ ქალღვთაებასთან. მას ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ ღვთისმშობელი ენაცვლება. ამ კავშირის გამოვლენად ითვლება ერთ-ერთი წეს-ჩვეულება, ახალშობილის სახელზე ხის დარგვის წესი. ამ ხის გაზრდა – გახარება უშუალოდ იყო დაკავშირებული ბავშვის მომავალთან. . ხის დარგვას წინ უსწრებდა ერთ-ერთი რიტუალი - ნერჩის (ფუძის) ლოცვა ნერჩი ითვლებოდა ადგილის დედის გამოვლენად; მიწის ქალღვთაებად.

2. ხე, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ჯანმრთელობასთან და ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ ის წმ. ბარბარეს კულტს ერწყმის.

3. სამოთხის ხე, რომელიც საქორწილო რიტუალში გვხვდება.

4. ნათლის ხე ჩიჩილაკის სახით საახალწლო რიტუალში, რომელსაც ნაყოფიერება და კეთილდღეობა მოაქვს ოჯახისთვის და ასოცირდება წმ. ბასილთან.

5. ხე, რომელიც ადამიანის გარდაცვალებისას ამოითხრება და ირგვება საფლავზე და შედის რელიგიურ კომპლექსში: საფლავი-ხე-შეწირული ცხენი, რომელიც თავისთავად უმაღლესი რეალობის ნიშანია. მასში ფართო კოსმოლოგიური აზრი დევს

და, შესაბამისად, სამყაროს „ცენტრისა“ და სამყაროს „ღერძის“ აღმნიშვნელია, რაც ნიშნავს, რომ საფლავს, როგორც კოსმიზირებულ სივრცეს თავისი ცენტრი აქვს გარდაცვლილის სახით და ღერძი ხის (ან ცხენ-ირმის) სახით.

6. გამოვლენილ იქნა ნათლის ხის სიმბოლო საახალწლო, საქორწილო და გლოვის რიტუალებში. ამ ურთიერთგამომრიცხავ სიმბოლოებს აერთიანებს ღერძული სიმბოლიკა, რომელიც ყველა სამყაროს – ამიერსაც და იმიერსაც- ერთნაირად მსჭვალავს და ანათებს.(ნ. აბაკელია, 1997: 56)

ხის კულტს გარკვეული ადგილი ეთმობა ქრისტიანული რელიგიის ისტორიულ განვითარებაში. როგორც გრიგოლ ნოსელი აღნიშნავს, ქრისტიანულ აზროვნებაში სიცოცხლის მარადიულობაც ხეს უკავშირდება, ოღონდ სიცოცხლის ხეს . სიცოცხლის ხის სიმბოლიკა თითქმის ყველა ერში გვხვდება. ის ხშირად მეტაფორაა სამყაროს შექმნისა, მრავალ ხალხურ ტრადიციაში ის ხარობს წმინდა მთაზე ან სამოთხეში. სიცოცხლის ხით კაცობრიობა მალდება მიწიერიდან ზეციურისკენ, მატერიალურიდან სულიერისკენ. სიცოცხლის ხის ნაყოფი კი სიმბოლოა უკვდავებისა. რაც შეეხება ედემის ბაღში დარგულ ცნობადის ხეს, ის არის სიმბოლო ადამის მიერ დაკარგული სამოთხისა, უკვდავებისა.

დაბადების წიგნი გვამცნობს, რომ „აღმო-ვე-აცენა ღმერთმან მერმე ქვეყანით ყოველი ხე შუენიერი ხილვად და კეთილი საჭმელად და ხე ცხოვრებისა _ შორის სამოთხესა და ხე იგი _ ცნობად კეთილისა და ბოროტისა“ (დაბ. 2,9). უფალმა სწორედ ამ ცნობადი ხის ნაყოფის გემოსხილვა აუკრძალა ედემის მკვიდრთ. ქრისტიანული თეოლოგიის თანახმად, ცნობადის ხე თვითშემეცნების აქტთან არის დაკავშირებული „იყო უკუშ გემოდსხილვა რომელსამე ნაყოფისა შემქმნელი ცნობისა თუსისა ბუნებისაჲსა“ (ნემესიოს ემესელი, 1914: 12). კეთილისა და ბოროტის შეცნობის, განღმერთობის სურვილმა სიკვდილი და ხრწნილება დაამკვიდრა. შესაქმეში კვითხულობთ: „იხილა დედაკაცმან, რამეთუ კეთილ არს ხე ჭამად და სათნო თვალთათუს ხილვად და შუენიერ განცდად“ (დაბ. 3, 6).

ეს თემატიკა ჰიმნოგრაფიაშიც გადმოდის. სასულიერო პოეზიაში „ცნობადის ხე“ ქრისტეს მეტაფორადაც გვხვდება, რომლის ნაყოფმა უკვდავება მოგვანიჭა: „განელო დღეს ბეთლემს სამოთხედ, მოვედით გემოდ ვიხილოთ ხისა მის ცნობადისაჲ, რომელ არს ქრისტე“ (მველ-ქართული სასულიერო პოეზია(იოანე მტბევაარი) 1913: 53). ზ. გამსახურდია წერს: „ბიბლიური ცხოვრების ხე იგივე სულიწმიდაა მეტაფორულად, ცნობადის ხე-ქრისტე“ (ზ.გამსახურდია,1987: 75). ცნობადის ხით დაცემული კაცობრიობა მაცხოვარმა ჯვარცმით გამოისყიდა და სიცოცხლის ხისკენ მისასვლელი გზა გაუკაფა.

„კაცებაჲ პირველი
ხისაგან დაცემული,
აწ აღდგა ძელისა მის აღმართებითა,
რომელსა ზედა

ივნო მĀსნელმან Āორცითა“ (იოანე მინჩხის პოეზია,1987: 297).

ხეთა სიმბოლიკით დაინტერესება ნიშანდობლივია ქრისტიანული

სამყაროსთვის. ცხოველ ინტერესს აღძრავს, თუ რა ჯიშის ხის უნდა ყოფილიყო მაცხოვრის ჯვარი.

სასულიერო პოეზიაში „ცნობადის ხე“ და „სიცოცხლის ხე“ ორივე ქრისტეს გულისხმობს. „ბეთლემო, იხარებდ, რამეთუ ხ^ა იგი ცხოვრებისა^ა შენ შორის აღმოსცენდა“ (ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია(იოანე მტბევარი),1913:56). სიცოცხლის ხის მეტაფორა ღვთისმშობელსაც უკავშირდება. ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებში ცხოვრების ხე ღვთის მეტაფორული სახელია. „რომელმან ჰძლოს, მივჰსცე მას ჭამად ძელისა მისგან ცხოვრებისა, რომელი არს შორის სამოთხესა ღუთისა“ (გამოცხ. 2,7). ცხოვრების ხეს მხოლოდ უფლის მცნებათა ერთგულნი ეზიარებიან: „ნეტარ არიან, რომელნი იქმოდნენ მცნებათა მისთა, რათა იყოს ხელმწიფება მათი ძელისა მის ცხოვრებისასა, და ბჭეთა მათ მიერ შევიდენ ქალაქად“ (გამოცხ. 2,14).

ხის სიმბოლიკას უკავშირდება ძელის სიმბოლიკაც, რომელიც ასევე მრავალფეროვნად არის წარმოდგენილი. ჰიმნოგრაფიაში ძელი ცნობადის ხესაც ეწოდება: „რომელმან პირველისა ძელისა საცთური განაქარვა და მისგან დაცემული აღადგინა“ (იოანე მინჩხის პოეზია,1987: 265). ჰიმნოგრაფები მაცხოვრის ტანჯვა-წამების იარაღს „ძელი ცხოვრებისად“ უწოდებენ, რითაც ხაზგასმულია ჯვრის ცხოველმყოფელი ძალა, რომელმაც კურთხევის მაღლი მოჰფინა წუთისოფელს: „აღმართეს ძელი ცხოვრებისად“ (იოანე მინჩხის პოეზია,1987: 181). რიგ ჰიმნში ძელი ცნობადის ხის ნაყოფით მომკული ცოდვის განმაქარველია და სიცოცხლის ხის თვისებებს იძენს, რომელიც უკვდავების ნერგია: „ღმერთი უვნებელი დამოეკიდე ძელსა, რადთა ჩუენ, წარმართთა, მოვისთულოთ ძელისაგან ნაყოფი უკვდავებისად და მონებისაგან თავისუფლებად“ (ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია(იოანე მტბევარი,1913: 147).

ფოთოლგაცვენილი ხე ჰიმნოგრაფს პირველი პატივისაგან განშიშვლებული, ცოდვით დაცემული, ღვთიური მაღლისაგან დაშორებული ადამიანის მეტაფორად გამოუყენებია. ღმერთი ადამიანისათვის სიცოცხლის წყაროა, ის აძლევს მას საშუალებას აყვავდეს უფლის სიყვარულსა და ერთგულებაში. ღვთისაგან დაშორებული ადამიანი მხოლოდ უნაყოფო და ურწყული მიწაა, სასიკვდილოდ განწირული. აი, რატომ ისწრაფვის ის ღვთისაკენ, როგორც ირემი მდინარისკენ, მაგრამ თუ უფალი მასთანაა, ის იმ ბაღს ემსგავსება, რომელიც წყაროა სიცოცხლისა. რაც შეეხება ფოთლებს, ისინი ხშირად სიმბოლურად გამოხატავენ ადამიანის სიცოცხლესა და მის ხანმოკლეობას, ხოლო შემოდგომის დაცვენილი ფოთლები უძველესი მეტაფორაა ყოველი სულიერის მოკვდავობისა:

„მე, ვითარცა ხე ზამთრისად

ფურცელ-დაცუნებული, განვშიშულდი

მაღლისაგან ღმრთისა, რომელი მომეცა“ (იოანე მინჩხის პოეზია,1987: 203).

ფურცელუჭკნობ, ნაყოფიერ ხეს, რომელიც ღვთის მცნებათა მიმდევარ კაცს

განასახიერებს, ფსალმუნში ვეცნობით: „ნეტარ არს კაცი, რომელი არა მოვიდა ზრახვასა უღმრთოსასა და გზასა ცოდვილთასა არა დაადგა და საჯდომელთა უმჯულოთასა არა დაჯდა, არამედ შჯულისა უფლისასა არს ნებაჲ მისი და შჯულსა მისსა ზრახავენ იგი დღე და ღამე. და იყოს იგი ვითარცა ხე, თანაწარსადინელსა წყალთასა, რომელმან გამოსცის ნაყოფი მისი ჟამსა თვისსა და ფურცელნი მისნი არა დასცუნ, და ყოველივე, რაჲცა ყოს, წარემართოს მას“ (ფს. 1, 1-3).

ჰიმნოგრაფიაში წმინდა მამები, რომელნიც ღვთის სახლში აღმოცენებულად მოიაზრებიან, ქრისტეს მცნებათა წყაროთი ირწყვებიან და სულის განმაცხოველებელ ღელეს ეწაფებიან. საგალობელში ვკითხულობთ: „სახლსა შინა ღმრთისასა მდგომარე იყავ, ღირსო, წარსადინელსა წყალთა მათ ცხოველთა ქრისტეს მცნებათასა და ირწყვებოდი მათ მიერ კლიმი“ (ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია(იოანე მტბევარი): 120). სულის ზრდისა და ნაყოფიერების წყაროა ზეციური ცვარიც, რომელსაც შესთხოვენ უფალს ჰიმნოდები. ესაა „ცვარი მადლისა“ , „ცვარი ცხოველს მყოფელი“ . ცვარი არის უკვდავების ნექტარი, რამდენადაც „ის კავშირშია განთიადთან და ცასთან, გამოხატულებაა, მეტაფორაა ღვთაებრივი სიტყვისა ინდუიზმისა და სულიწმიდისა ქრისტიანობაში“ (Д. Пресиддер, 1999: 310). ჰიმნებში ცვარი ქრისტეს მცნების მეტაფორაცაა: „აღყუავილე ცუართა მოძღურებისა შენისათა“ (ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია(იოანე მტბევარი),1913: 99).

სამოთხის ბაღში დარგულ ცნობადის ხეს, რომლის ნაყოფმაც ადამსა და ღმერთს შორის განხეთქილების ვაშლი ჩამოაგდო, რითაც გაიმიჯნა სულიერი და მატერიალური, ჰიმნოგრაფები ნაყოფგანმხრწნელ ნერგს უწოდებენ, ხოლო სულიერი სამოთხისაგან, დედა-ქალწულისაგან სულიწმიდის ძალით აღმოცენებულ მაცხოვარს „დაუნერგველ ნერგს“:

დაასხა ღმერთმან აღმოსავალით
ედემი საშუებლად კაცთათჳს
შესაქმესა ხილულთასა
და აღმოაცენა
მას შინა ნერგი იგი, ნაყოფგანმხრწნელი
და ჟამსა აღსასრულსა
დაასხა სამოთხე სულიერი
და თჳთ აღმოსცენდა მისგან,
ბუნებითი ნერგი დაუნერგველი
ნივთიერთა ბუნებათა,
სიტყუაჲ სიბრძნით დამბადებელი,
უნივთოჲ ღმერთი ბუნებითაჲ ” (იოანე მინჩხის პოეზია ,1987: 242).

ბიბლიურ სახისმეტყველებაზე დაყრდნობით, წმინდა მამათა მეტაფორებია

ფინიკი, ლიბანის ნაძვი, ზეთისხილი, რომელნიც ღვთის სახლში, ეზოში დანერგულებად იწოდებიან. ზეთისხილი სიმბოლიზებულია პიროვნებასთან და იმ სიბრძნესთან, რომელიც გამოჩნდება მხოლოდ სიმართლის გზაზე. თავისი ცხოვრების წესით, ღვთის სამსახურით, წმინდა მამები უფლის ეზოში დანერგულ ნაყოფიერ ხეებად იწოდებიან: „ვითარცა ზეთისხილი მსხმოი ყოვლად ნაყოფიერი, სახლსა შინა ღმრთისასა მდგომარე იყავ, ღირსო, კლიმი“ (ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია(იოანე მტბევარი),1913: 120). „სახლსა შინა ღმრთისასა, ვითარცა ზეთისხილი ყოვლად ნაყოფიერი გამოჩნდი შენ, ეფთჳმი“ (იქვე: 17). ძველ აღთქმაში დალოცვის ასეთ ფორმას ვხვდებით: „იყოს, ვითარცა ზეთისხე ნაყოფიერი“(ოს. 14,7). სასულიერო მწერლობაში ზეთისხილის გვერდით ვხვდებით „ველური ზეთისხილის“ სიმბოლიკასაც. ასე, მაგალითად, იოანე საბანისძე ველურ ზეთისხილად მოიაზრებს ახლადმოქცეულ აბოს. ბიბლიის თანახმად, ველურ ზეთისხილთან გაიგივებულნი არიან ის წარმართნი, რომლებიც მხოლოდ ღვთის წყალობით გადაიქცევიან ზეთის ხედ. ეპისტოლე რომაელთა მიმართ ახლად მოქცეულ წარმართს ზეთისხილის რტოზე დამყნულ ველურ ზეთისხილს უწოდებს (რომ. 11,17-24), რაც შეეხება წმინდა მამათა მეტაფორად გამოყენებულ აყვავებულ ფინიკსა და ნაძვს, სათავეს ფსალმუნიდან იღებენ: „მართალნი, ვითარცა ფინიკი აღუყუავნეს და ვითარცა ნაძვ ლიბანისაჲ განმრავლდეს. დანერგულნი სახლსა შინა უფლისასა ეზოთა შინა სახლისა ღმრთისასა ჩუენისათა ყუაოდიან“ (ფს. 91, 13-14). ლიბანის ნაძვს ძველი აღთქმიდანაც ვეცნობით: „და დიდებაჲ ლიბანისა შენდა მოვიდეს საროფსა მიერ ფიჭვისა და ნაძვისა ერთბაშად დიდებად ადგილი წმიდაჲ ჩემი და ადგილი ფერკთა ჩემთა ვადიდო“ (ეს. 60, 13). ამდენად, მანძილი ხიდან (ცნობადის ხიდან) ხემდე(სიცოცხლის ხემდე) არის გზა თვითშემეცნებისა, მიება ჭეშმარიტი დანიშნულებისა და დაკარგული უკვდავებისა, საკუთარი „მეს“ ღვთაებრიობამდე ამაღლებისა.

ლიტერატურა:

1. აბაკელია ნ , (1997). სიმბოლო და რიტუალი ქართულ კულტურაში, თბილისი.
2. ბარდაველიძე ვ, (1968). სიცოცხლისა და სიუხვის ხე ქართველთა სარწმუნოებაში, მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის, ტ. XIV, თბილისი.
3. გამსახურდია ზ, (1987), „თამარიანი“ და „ვეფხისტყაოსანი“, „მაცნე“, #4.
4. დიდმელაშვილი ქ, (2010). ქრისტიანული სიმბოლიკა პირველ-მეოთხე სს. საქართველოში, თბილისი.
5. ლომია ვ, (1926),ხის კულტისათვის საქართველოში, საქართველოს მუზეუმის მოამბე, III, თბილისი.
6. ნემესიოს ემესელი, (1914) ბუნებისათვის კაცისა, ს. გორგაძის გამოცემა, ტფილისი.
7. **სახოკია თ, (1979). ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი, “მერანი”, თბილისი.**
8. ფენრიხი ჰ, სარჯველაძე ზ, (2000), ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი.

9. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (1950-1964). (8 ტომად), არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, თბილისი.
10. ლუდუშაური თ, (1996). ხის კულტის საკითხისათვის კავკასიის ხალხებში (გერმანელი მოგზაურის კ. ჰანის მასალების მიხედვით), ივ. ჯავახიშვილის დაბადებიდან 120 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენციის თეზისები, თბილისი.
11. ხაჩიძე ლ,ი. (1987), მინჩხის პოეზია,თბილისი.
12. ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია, (1913), ტფილისი.
13. Xavier Leon-Dufour, (1983). Dictionary of the New Testament,
14. Бардавелидзе В. (1957)., древнейшие религиозные верования и обрядово-графическое искусство грузинских племен, Тб.,
15. . Пресиддер, Д. (1999).Словарь символов, пер. с англ. С. Палько, М.,

Linguo-Paradigmatic Aspects of the Concept “Tree”

Miranda Todua
Nona Ketsbaia

Sokhumi State University

Abstract

In ancient Georgia, tree was designated as a beam, which is a common Kartvelian linguistic symbol. Tree is often used as a part, forming the complex basis and acquires another metaphorical meaning. Symbolic meaning of three is also very interesting which is met in Christian, as well as pagan world. A trace of worshipping a tree is met in oral telling, fairy tales and native poems and songs, as well as toponyms and the monuments of the objective culture. There are a lot of symbols of tree. Each type expresses different aspects of the sacral tree symbolism. A cult of a tree has a certain place in historical development of the Christian religion. In the Christian perception, an eternity of life is related to a tree. It is a metaphor creating the world. In the ecclesiastic poetry, “A tree of knowledge” and “A life tree”, both consider the Christ. Symbolism of a beam is also interesting. It is connected to the torment of the Savior as well. It is called as “a beam of life”, which underlies the vivifying power of a cross, which spread the blessing grace on the world. Symbolism of the tree yield is also distinguished. It is represented in various ways in the Bible and the Spiritual poetry.

Key words: hymnography, tree symbolism, tree of life, symbolism, cult.